

Grzegorz Gołębiowski*

Przedsiębiorczość w Polsce w świetle badań Global Entrepreneurship Monitor

Entrepreneurship in Poland in light of Global Entrepreneurship Monitor:

The article looks at the questions related to the entrepreneurship and small and medium enterprises in Poland in light of international surveys. First, the relevant definitions are provided. Next, the author discusses the data from Global Entrepreneurship Monitor, an international study conducted by a consortium of universities in order to analyse the level of entrepreneurship in various countries. Its rationale, methodology and outcomes are also presented in the article. The main focus is placed on the case of Poland.

Słowa kluczowe: *Global Entrepreneurship Monitor, małe i średnie przedsiębiorstwa, Polska, przedsiębiorczość*

Keywords: *Global Entrepreneurship Monitor, small and medium enterprises, Poland, entrepreneurship*

---

* Doktor habilitowany nauk ekonomicznych, prof. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie, wicedyrektor w Biurze Analiz Sejmowych;
e-mail: grzegorz.golebiowski@sejm.gov.pl

Wstęp

Przedsiębiorczość jest istotnym czynnikiem życia społeczno-gospodarczego, stąd nie dziwi zainteresowanie tym zjawiskiem wielu środowisk, które proponują różne jego definicje. Celem artykułu jest przedstawienie problematyki przedsiębiorczości, zakresu pojęciowego, a także zagadnienia pomiaru jej poziomu w Polsce obecnie. Zebrane dane zostaną poddane analizie i porównane ze stanem z 2004 r., tj. okresu, w którym wstępowaliśmy do Unii Europejskiej. Okazją do takiej analizy jest publikacja raportu Global Entrepreneurship Monitor (GEM) z 2013 r., przedstawiającego wieloaspektowe ujęcie stanu przedsiębiorczości w Polsce i w innych krajach uczestniczących w projekcie. Było to kolejne uczestnictwo naszego kraju

w badaniu według metodologii GEM. Wcześniejsze odbyły się w roku 2011 i 2012 – po 7 latach przerwy, licząc od 2004 r.

Pojęcie przedsiębiorczości

Nie ma jednej definicji pojęcia „przedsiębiorczości”. Wynika to z tego, że problematyką przedsiębiorczości zajmują się naukowcy reprezentujący różne dyscypliny. Ich odmienne perspektywy badawcze są następstwem odmiennych celów, metod i technik badawczych, ujęć metodologicznych oraz płaszczyzn analizy, co w sposób oczywisty nie sprzyja tworzeniu jednej definicji¹. Niemniej przy różnych próbach definiowania tego pojęcia najczęściej wyraźnie wyeksponowany jest jego wymiar ekonomiczny. Przedsiębiorczość traktuje się bowiem jako jeden z czynników pozwalający na bardziej efektywne działania danej jednostki ludzkiej czy przedsiębiorstwa². Ponadto wśród determinant, które kształtują różne pojęcia przedsiębiorczości, nieodmiennie znajdują się te, które związane są z osobą ludzką³. Przedsiębiorstwa, w których dopatruje się działań o charakterze przedsiębiorczości, są przecież zorganizowanymi grupami ludzi współdziałającymi dla osiągnięcia określonych celów.

W literaturze pojawia się wiele różnych definicji przedsiębiorczości (tabela 1). F. Bławat wyróżnia termin przedsiębiorca *sensu stricto* i *sensu largo*⁴. W tym pierwszym ujęciu przedsiębiorca jest osobą obdarzoną intuicją lub mającą informacje, kreatywną, pomysłową, dostrzegającą i wykorzystującą okazje, osiągającą własne korzyści. Przedsiębiorca *sensu largo*, jego zdaniem, łączy funkcje (niekoniecznie wszystkie) właściciela i menedżera.

M.J. Dollinger uważa, że przedsiębiorczość to tworzenie innowacyjnych jednostek gospodarczych lub sieci organizacji w celu osiągnięcia korzyści lub wzrostu w warunkach ryzyka i niepewności⁵. Według K. Jaremczuka przedsiębiorczość jest to: *określona siła społeczno-ekonomiczna, siła po-*

¹ J. Duraj, M. Papiernik-Wojdera, *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa 2010, s. 19.

² *Ibidem*, s. 21.

³ J. Brdulak, P. Jakubik, *Instytucjonalne i kulturowe uwarunkowania przedsiębiorczości [w:] Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, K. Kuciński (red.), Difin, Warszawa 2010, s. 80.

⁴ *Idem*, *Przedsiębiorca w teorii przedsiębiorczości i praktyce małych firm*, Gdańskie Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk 2003, s. 44.

⁵ *Idem*, *Entrepreneurship Strategies and Resources*, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey 1999, s. 4.

siadająca nie tylko wymiar ekonomiczny, ale również osobowy, społeczny, kulturowy⁶.

Tabela 1. Podstawy definicji przedsiębiorczości według różnych autorów

Autorzy*	Podstawa definicyjna
F.H. Knight (1921)	Zyski w zamian za ponoszenie niepewności i ryzyka
J.E. Schumpeter (1934)	Wprowadzenie nowych kombinacji organizacji firmy – nowych produktów, nowych usług, nowych źródeł surowców, nowych metod produkcji, nowych rynków, nowych form organizacji
B.F. Hoselitz (1952)	Ponoszenie niepewności, koordynacja zasobów produkcyjnych, wprowadzanie innowacji i dostarczanie kapitału
A.H. Cole (1959)	Celowa działalność skierowana na założenie i rozwój firmy nastawionej na zysk
D.C. McClelland (1961)	Zróżnicowanie ponoszenia ryzyka
M. Casson (1982)	Decyzje oraz oceny dotyczące koordynacji rzadkich „ulatniających się” zasobów
W. Garter (1985)	Tworzenie nowych organizacji
H.I. Grousbeck, M.J. Roberts, H.H. Stevenson (1989)	Pogoń za okazją bez uwzględnienia ograniczeń tworzonych przez aktualnie kontrolowane zasoby

* F.H. Knight, *Risk, Uncertainty and Profit*, Boston, MA: Hart, Schaffner & Marx; Houghton Mifflin Co. 1921; J.E. Schumpeter, *The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*, Transaction Publishers, 1934; B.F. Hoselitz, *Entrepreneurship and Economic Growth*, „American Journal of Economics and Sociology” 1952, Vol. 12, Issue 1; A.H. Cole, *Business Enterprise in Its Social Setting*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1959; D.C. McClelland, *The achieving society*. The Free Press, New York 1961; M. Casson, *The Entrepreneur*, NJ: Barnes and Noble, Totowa 1982; W. Gartner, *A Conceptual Framework for Describing the Phenomenon of New Venture Creation*, „Academy of Management Review” 1985, no 10; H.H. Stevenson, M.J. Roberts, H.I. Grousbeck, *New Business Ventures and the Entrepreneur*, Richard D. Irwin, 1989 Hardcover.

Źródło: na podstawie: B. Mikołajczyk, K. Piotrowska-Marczak, *Ewolucja przedsiębiorczości a małe i średnie przedsiębiorstwa [w:] Konkurencyjność przedsiębiorstw w świetle Strategii Lizbońskiej*, J. Bieliński (red.), CeDeWu, Warszawa 2005, s. 186.

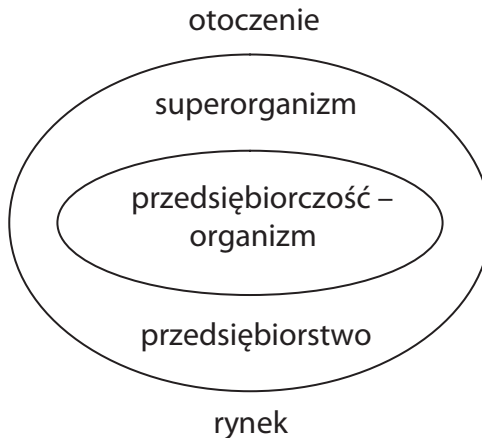
A.N. Whitehead proponuje rozpatrywanie przedsiębiorczości człowieka jako procesu właściwego organizmowi ludzkiemu, czyli zintegrowanego. Podejście to określane jest jako podmiotowo-środowiskowe, to jest stanowiące element jakiejś układanki. Człowiek nie jest rozbity pomiędzy swoim wewnętrznym „ja”, a czynnikami zewnętrznymi. Biorąc to pod uwagę, E. Khalil proponuje podejście funkcjonalne, zakładające egzystencję organizmu w środowisku⁷. Według niego istota przedsiębiorczości sprowadza

⁶ *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, K. Jaremczuk (red.), Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. S. Tarnowskiego, Tarnobrzeg 2003, s. 9.

⁷ Ta koncepcja potwierdzona została przez wykorzystanie modeli, w istocie biologicznych w finansach, np. E. Gately, *Sieci neuronowe. Prognozowanie finansowe i projektowanie systemów transakcyjnych*, Wig-Press, Warszawa 1999

się do funkcjonowania elementów w organizmie jako zorganizowanej całości, kierującej się nadrzędnym celem. To podejście ilustruje przykładem elektronu żyjącego w żywym ciele człowieka i poruszającego się w zgodzie z czynnościami właściwymi ciału ludzkiemu⁸.

Rysunek 1. Wzajemne relacje przedsiębiorczość – przedsiębiorstwo* – rynek

* Z wyłączeniem przedsiębiorstw globalnych, w których istnieją np. rynki wewnętrzne.

Podstawą analizy jest stosunek podmiotu i jego otoczenia. Ocena podmiotu odnośnie do cech otoczenia, w jakim przyszło mu funkcjonować, determinuje decyzję co do poddania się rygorom tzw. superorganizmu (przedsiębiorstwo). Prowadzi to do wniosku, że funkcją rozwoju przedsiębiorstwa jest jednostkowa przedsiębiorczość determinowana przez czynniki otoczenia.

Sposoby rozumienia przedsiębiorczości wpływają na obszar działań przedsiębiorczych i wskazują, że każdy może postrzegać przedsiębiorczość z innej strony. Niemniej wszystkie definicje mają wiele cech wspólnych. Na istotę tego pojęcia składa się inwencja i innowacja, zgromadzenie środków i założenie organizacji gospodarczej, wzrost przy ryzyku i niepewności. Enterprise Directorate General Komisji Europejskiej przytacza następującą definicję przedsiębiorczości, jest to: *sposób myślenia i proces mający na celu stworzenie nowych form działalności gospodarczej oraz rozwój tych już istniejących przez połączenie umiejętności podejmowania ryzyka, kreatywności*

⁸ E. Khalil, *Entrepreneurship and Economic Theory*, „MPRA Paper” 2006, nr 501.

oraz innowacji z właściwym sposobem zarządzania w obrębie nowej lub istniejącej organizacji⁹.

Istnieje ważna współzależność pomiędzy przedsiębiorczością i przedsiębiorstwem. Istota i pojęcie przedsiębiorczości jest skorelowane z zasadami działania organizmu ludzkiego¹⁰. Koncepcji powiązania przedsiębiorczości z przedsiębiorstwem jest wiele. Podobnie jak przy definicji przedsiębiorczości, mamy także do czynienia z różnorodnością. Jest koncepcja, w której przedsiębiorczość jest elementem zarządzania, w innej funkcjonuje jako forma innowacji, gotowości do osiągania zysków, odkrywania, a w jeszcze innej odnosi się do procesu formułowania ocen¹¹.

Przedsiębiorczość traktowana jest nie tylko jako postawa, ale również jako proces. Przedsiębiorczość jako proces polega właśnie na powstawaniu i rozwoju przedsiębiorstw – jednostek przedsiębiorczej działalności gospodarczej¹².

Badając jednak przedsiębiorczość i przedsiębiorstwo, mamy do czynienia z połączeniem wielu cech, wśród których każda ma swoje znaczenie. Postawa przedsiębiorcza i proces przedsiębiorczy, rozumiany jako powstawanie i rozwój przedsiębiorstw, przenikają się wzajemnie¹³. Przedsiębiorczość jest najczęściej kojarzona z podejmowaniem działalności gospodarczej i sektorem małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), cechami osobowymi przedsiębiorcy czy pracą na własny rachunek¹⁴.

W projekcie Global Entrepreneurship Monitor na potrzeby badania przedsiębiorczość rozumie się jako: *każdą próbę tworzenia nowej firmy lub nowego przedsięwzięcia, takiego jak samozatrudnienie, nową organizację gospodarczą, ekspansję istniejącej organizacji, dokonaną przez jednostkę, zespół ludzi lub istniejącą organizację*¹⁵.

⁹ Za: G. Gołębiowski, *Przedsiębiorczość a czynniki społeczno-kulturowe*, „Problemy Zarządzania” 2008, nr 2.

¹⁰ G. Gołębiowski, *Znaczenie polityki finansowej i czynników społeczno-kulturowych dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, seria „Monografie i Opracowania” nr 565, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Por. F. Kapusta, *Przedsiębiorczość. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań–Wrocław 2006, s. 19.

¹³ G. Gołębiowski, *Znaczenie polityki finansowej i czynników społeczno-kulturowych*, *op. cit.*, s. 149.

¹⁴ W. Walczak, *Miary i kryteria oceny przedsiębiorczości*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2010, nr 3.

¹⁵ M. Bratnicki, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zbierowski, *Raport z badania Global Entrepreneurship Monitor – Polska 2012*, PARP, Warszawa 2013, s. 9.

Miary przedsiębiorczości

Problemy ze zdefiniowaniem pojęcia przedsiębiorczości są w efekcie przyczyną występowania trudności w określeniu miary przedsiębiorczości. Interdyscyplinarność tego pojęcia i, co się z tym wiąże, zainteresowanie nim wielu dyscyplin naukowych powodują, że w każdej z dyscyplin ze względu na ich specyfikę i pole zainteresowania konstruuje się różne miary odzwierciedlające poziom przedsiębiorczości¹⁶. W związku z tą różnorodnością próbuje się przedstawić kryteria i czynniki determinujące zachowania przedsiębiorcze. Często za punkt wyjścia takiej klasyfikacji przyjmuje się ujęcie przedsiębiorczości. I tak J. Janczewski proponuje cztery ujęcia: podstawowe (odwołujące się do ekonomicznych funkcji działań przedsiębiorcy w gospodarce), psychologiczne (koncentrujące się na cechach osobowych i charakterystyce personalnej przedsiębiorcy), wykorzystujące nauki o zarządzaniu (traktujące przedsiębiorczość jako rodzaj menedżerskiego zachowania) oraz kulturowe i społeczne (uwzględniające w definicji przedsiębiorczości czynniki społeczno-kulturowe). W wymienionych ujęciach autor określa kryteria oceny przedsiębiorczości i dopiero dla nich definiuje miary¹⁷. W. Walczak również formułuje kryteria oceny przedsiębiorczości jako istotny element umożliwiający tworzenie mierników, dających się wyrazić w postaci liczbowej oraz jakościowej. Według tego podziału grupuje przyjęte kryteria oceny. Jego zdaniem takie podejście powoduje, że można precyzyjnie określić nie tylko poziom przedsiębiorczości, ale również dokonać analizy istotnych determinant odpowiedzialnych za rozwijanie przedsiębiorczości w poszczególnych obszarach funkcjonalnych¹⁸. Opisane wyżej propozycje trudne są do zastosowania w przypadku prowadzenia analizy porównawczej, szczególnie na poziomie międzynarodowym, a także ze względu na to, że są koncepcją analizy wielowymiarowej bez wskazania ostatecznego syntetycznego miernika. Analiza literatury przedmiotu dostarcza wielu przykładów miar, które lepiej spełniają te oczekiwania.

¹⁶ J. Janczewski, *Kryteria i miary przedsiębiorczości w małej firmie* [w:] *Przedsiębiorczość a współczesne wyzwania cywilizacyjne*, T. Rachwał, Z. Zioło (red.), seria „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 1, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Instytutu Geografii Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie, Wydawnictwo „MiWa”, Kraków 2005.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ W. Walczak, *Miary i kryteria oceny przedsiębiorczości*, *op. cit.*

Jedną z częściej występujących jest „samozatrudnienie” (ang. *self-employment*)¹⁹. Występuje ono jako miara samoistna albo jako jedna z kilku czynników definiujących poziom przedsiębiorczości. Tak jest przykładowo w koncepcji pomiaru przedsiębiorczości przez OECD. Tam obok takiej składowej jak „samozatrudnienie” występują jeszcze „własność przedsiębiorstwa” (*business ownership*), „postawy przedsiębiorcze” (*entrepreneurial attitudes*) oraz „wykaz firm” (*business register*) – rozumiany jako liczba firm wchodzących na rynek (powstających) i schodzących z rynku²⁰.

Ostatnia zmienna z koncepcji pomiaru przedsiębiorczości przez OECD jest podstawą miary sporządzonej przez The World Bank Group Entrepreneurship Survey (WBGES). Poziom przedsiębiorczości jest mierzony liczbą nowo zarejestrowanych spółek z ograniczoną odpowiedzialnością wykazywanych przez oficjalne statystyki (*limited liability company* – LLCs)²¹. Ograniczenie zakresu nowo powstałych przedsiębiorstw jedynie do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością wynika z chęci ułatwienia porównań międzynarodowych.

W badaniach naukowych w Polsce najczęściej wykorzystywanym źródłem w tym zakresie jest Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON) prowadzony przez GUS²².

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) wprowadziła w Polsce swój syntetyczny wskaźnik rozwoju przedsiębiorczości w regionach, który jest wynikiem kształtowania się kilku pośrednich miar (wskaźników) rozwoju przedsiębiorczości, takich jak:

- liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców,
- liczba pracujących na aktywny podmiot w firmach mikro, małych i średnich,
- pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych (mikro, małych i średnich) na 1000 mieszkańców,
- przychody na aktywne przedsiębiorstwo mikro, małe i średnie,

¹⁹ Por. D. Blanchflower, A. Oswald, *Measuring Latent Entrepreneurship Across Nations*, <http://www.dartmouth.edu/~blnchflr/papers/EntrepLeague.pdf>; S. Desai, *Measuring Entrepreneurship in Developing Countries*, „UNU-Wider Research Paper” 2009, nr 10.

²⁰ J. Bagiński, D. Kłosowski, *Przedsiębiorczość i sposoby jej pomiaru*, „Problemy Jakości” 2003, nr 10.

²¹ S. Desai, *Measuring Entrepreneurship in Developing Countries*, *op. cit.*

²² A. Raczyk, *Metody badania przedsiębiorczości oparte na rejestrze podmiotów gospodarki narodowej* [w:] *Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*, T. Rachwał, Z. Zioło (red.), seria „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 5, Nowa-Era, Warszawa–Kraków 2009.

- przychody na pracującego w aktywnej firmie mikro, małej i średniej,
- udział kosztów w przychodach w aktywnych przedsiębiorstwach mikro, małych i średnich,
- przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach aktywnych małych i średnich,
- nakłady inwestycyjne na mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo aktywne,
- nakłady inwestycyjne na pracującego w aktywnym przedsiębiorstwie mikro, małym i średnim²³.

Ostatecznie należy stwierdzić, że jedną z ważniejszych prób empirycznego zbadania zjawiska przedsiębiorczości jest opracowanie metodologii wraz z przeprowadzaniem od końca lat 90. XX wieku pomiarem w ramach projektu Global Entrepreneurship Monitor.

Globalny Monitor Przedsiębiorczości – założenia metodologiczne

Stworzenie Globalnego Monitora Przedsiębiorczości (Global Entrepreneurship Monitor, GEM) – największego na świecie projektu badawczego w dziedzinie przedsiębiorczości – miało służyć zbadaniu różnic w natężeniu przedsiębiorczości pomiędzy społeczeństwami oraz próbie wyjaśnienia tych różnic. Projekt ten, realizowany od roku 1999 wspólnie przez Babson College (Boston) i London Business School, umożliwił po raz pierwszy porównanie szerokiego spektrum przejawów przedsiębiorczości przy zastosowaniu oryginalnie wypracowanej metodologii.

Badania w ramach GEM składają się z dwóch głównych części – ankietowania populacji dorosłych oraz wywiadów z ekspertami. Pierwsza część ma na celu wychwycenie i analizę przedsięwzięć gospodarczych w ich zarodku, często nawet przed oficjalnym powołaniem do życia. Część druga ma za zadanie określenie krajowych warunków rozwoju gospodarki i przedsiębiorczości (określanych jako ogólne krajowe warunki ramowe i warunki ramowe przedsiębiorczości). Ankietowanie populacji dorosłych odbywa się w większości krajów telefonicznie z wykorzystaniem próby co najmniej 2 tys. respondentów.

---

²³ *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011–2012*, A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota (red.), PARP, Warszawa 2013, s. 101.

Respondentom, podczas badań GEM, zadaje się pytania dotyczące zaangażowania w zakładanie firmy, współfinansowanie tej działalności, a dodatkowo – charakterystyki zakładanej firmy i czynników kulturowych mających wpływ na przedsiębiorczość. Należy podkreślić, że Globalny Monitor Przedsiębiorczości koncentruje się głównie na przedsiębiorczości w jej wczesnym stadium. Wynikiem badań GEM jest wiele wskaźników, z których najważniejszym jest wskaźnik przedsiębiorczości ogółem (*total entrepreneurial activity*, TEA), odzwierciedlający odsetek osób rozpoczynających działalność gospodarczą (*nascent entrepreneurs* – znajdujących się również w fazie przygotowawczej) oraz właścicieli młodych firm (*new business owners* – do 42 miesięcy istnienia) w relacji do ludności w wieku produkcyjnym. Jako osoby rozpoczynające działalność gospodarczą kwalifikuje się osoby od 18. do 64. roku życia, które podjęły jakiegokolwiek działania w kierunku założenia firmy. Aby być zaliczonym do tej grupy, osoby te muszą być właścicielem części lub całości firmy, którą zakładają, oraz nie wypłacać wynagrodzeń innym osobom przez więcej niż trzy miesiące.

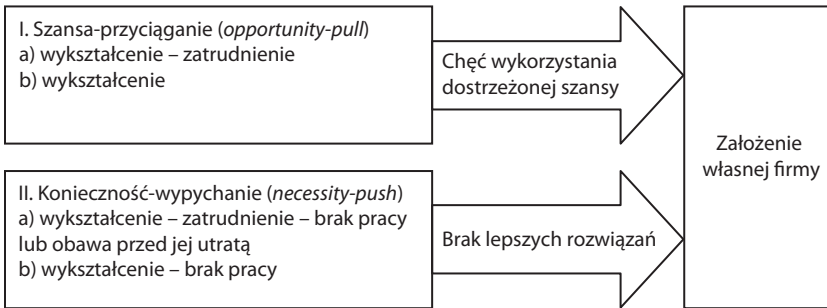
Właściciele młodych firm to osoby, które są aktywne jako ich menedżerowie, którzy wypłacają wynagrodzenia przez więcej niż trzy, ale nie więcej niż 42 miesiące.

Istotne w Globalnym Monitorze Przedsiębiorczości jest rozróżnienie – ze względu na przyczyny motywujące ludzi do zakładania firmy – na przedsiębiorczość opartą na szansie (*opportunity-based entrepreneurial activity*) oraz przedsiębiorczość z konieczności (*necessity based entrepreneurial activity*). Pierwszy rodzaj przedsiębiorczości wynika z rozpoznania szansy biznesowej i chęci jej wykorzystania. Drugi rodzaj to działania przedsiębiorcze podejmowane w obliczu braku innych perspektyw, szczególnie często w sytuacji bezrobocia, lub gdy obecna praca nie jest w wystarczającym stopniu satysfakcjonująca. Szczególnie pożądana jest pierwsza motywacja przedsiębiorczości, która przynosi szybszy wzrost, wyższy wskaźnik przetrwania oraz lepsze wyniki finansowe. Przyjęty przez GEM model motywacji przedsiębiorczej przedstawiony jest na rysunku 2.

Model GEM zakłada istnienie relacji między kontekstem kulturowym, politycznym, społecznym i ekonomicznym, warunkami ramowymi, aktywnością przedsiębiorczą społeczeństwa i firm oraz rozwojem gospodarczym i wzrostem zatrudnienia jako wynikiem tych procesów (rysunek 3).

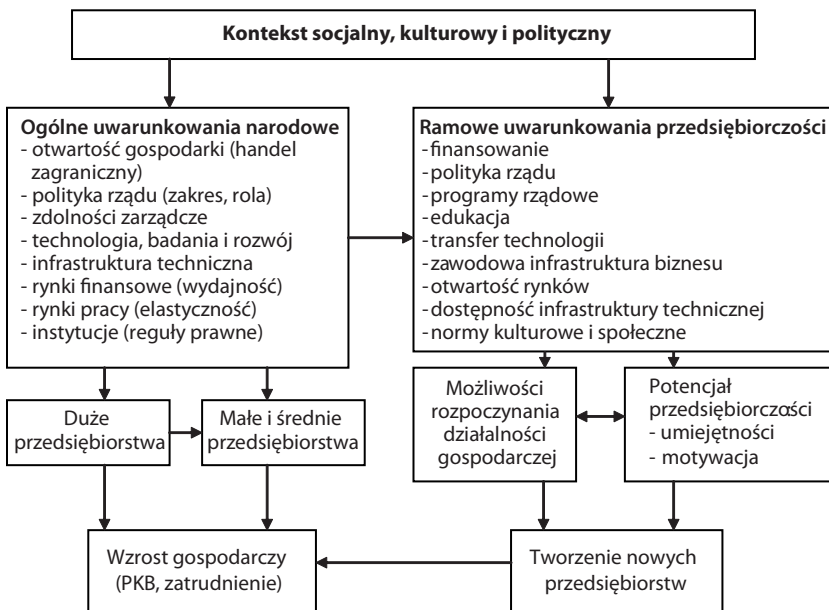
Drugą zasadniczą część badań w ramach projektu – ankietowanie oraz wywiady z ekspertami – ma za zadanie wychwycić i zidentyfikować kluczowe czynniki wpływające na poziom przedsiębiorczości w kraju, a co za tym idzie, zaproponować rozwiązania systemowe wspierające zakładanie nowych firm.

Rysunek 2. Motywy podejmowania działalności gospodarczej

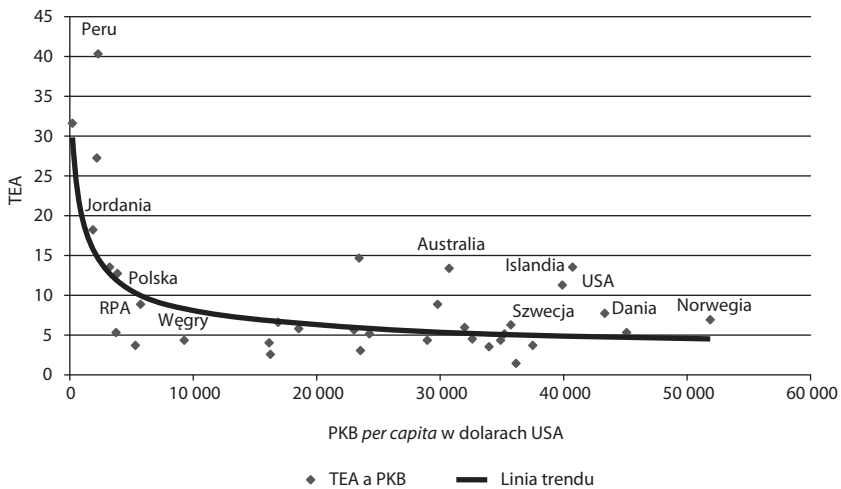
Źródło: K. Baćłowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005, s. 19.

Rysunek 3. Model GEM

Źródło: jak pod rysunkiem 2, s. 11.

Wykres 1. Stopa zaangażowania w nowe przedsięwzięcia gospodarcze (TEA) a PKB na osobę w 2004 r.

Źródło: na podstawie danych z: K. Baćlowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005.

Ankietowanie i wywiady odbywają się w kilkunastu obszarach badawczych, takich jak: dostępność kapitału; wsparcie ze strony polityki publicznej; otoczenie prawne i podatki; publiczne programy wspierania przedsiębiorczości; edukacja na poziomie podstawowym i średnim; szkolnictwo wyższe i doskonalenie zawodowe; badania, rozwój i transfer technologii; komercyjne otoczenie biznesu; stabilność sytuacji rynkowej; bariery prawne wejścia na rynek; infrastruktura techniczna; systemy wartości i normy społeczne; percepcja możliwości uruchomienia biznesu; ochrona własności intelektualnej; wspieranie przedsiębiorczości kobiet. Czynniki te według modelu Globalnego Monitora Przedsiębiorczości wpływają bezpośrednio na potencjał przedsiębiorczości, pośrednio zaś na tworzenie nowych przedsiębiorstw, a następnie na wzrost gospodarczy mierzony wzrostem PKB oraz zatrudnienia.

Wykorzystując wskaźniki przedsiębiorczości, bada się również zależność poziomu przedsiębiorczości od rozwoju gospodarczego. Badacze zaobserwowali, że najwyższe wskaźniki osiągają kraje o niższym poziomie rozwoju gospodarczego, takie jak Peru, Ekwador, Uganda, Jordania. Nieco niższy poziom przedsiębiorczości występuje w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo (Australia, USA, Norwegia, Islandia), natomiast

najniższe wskaźniki zaobserwowano dla krajów znajdujących się w środku stawki. Zjawisko to zostało nazwane „krzywą U” (*U-shape curve*)²⁴, co przedstawia wykres 1.

Prowadzone badania wskazują, że w krajach rozwiniętych gospodarczo przedsiębiorczość przyczynia się w większym stopniu do rozwoju gospodarczego niż w krajach gorzej rozwiniętych. Dodatkowo „przedsiębiorczość oparta na szansie” przekłada się w znacznie większym stopniu na wzrost PKB i tworzenie nowych miejsc pracy niż „przedsiębiorczość z konieczności”²⁵.

Wskaźniki Globalnego Monitora Przedsiębiorczości dla Polski

Polska uczestniczyła w projekcie GEM w roku 2004. Po 7 latach przerwy, z inicjatywy Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, ponownie dołączyliśmy do grupy krajów uczestniczących w projekcie w roku 2011²⁶. Ostatnie badanie przeprowadzono za rok 2012²⁷. Nowością wprowadzoną w GEM w 2008 r. i uwzględnianą już w badaniach w latach 2011–2012 jest podział krajów według fazy rozwoju gospodarczego na trzy grupy: zorientowane na czynniki produkcji, zorientowane na efektywność i zorientowane na innowacje. Polska została zaliczona do gospodarek zorientowanych na efektywność, tj. o zwiększonym uprzemysłowieniu i ekonomii skali, z dominacją dużych firm, ale otwartym łańcuchu dostaw na małe i średnie firmy²⁸.

W roku 2004 wskaźnik TEA dla Polski wyniósł 8,8%, z czego 64,7% to przedsięwzięcia z wyboru, natomiast 35,3% to przedsięwzięcia podejmowane z konieczności²⁹. Oznacza to, że co trzecia osoba zaangażowana w Polsce w 2004 r. w działalność gospodarczą uważała, iż jest do tego przymuszona okolicznościami, tj. brakiem pracy lub groźbą jej utraty.

²⁴ M. Bratnicki, P. Zabierowski, R. Kozłowski, *Czynniki wpływające na kształtowanie przedsiębiorczości w kontekście badań Global Entrepreneurship Monitor* [w:] *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2007.

²⁵ *Ibidem*, s. 10.

²⁶ <http://www.parp.gov.pl/index/more/30487> [dostęp 4 listopada 2013 r.].

²⁷ M. Bratnicki, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zbierowski, *Raport z badania*, op. cit.

²⁸ *Ibidem*, s. 11–12.

²⁹ K. Baćlowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005, s. 17.

Jest to zbieżne z niezależnymi, przeprowadzanymi w tym czasie w Polsce badaniami. Przykładowo T. Łuczka przeprowadziła badania w grudniu 2003 r. nad motywami podejmowania działalności gospodarczej³⁰. Zestawienie motywów znajduje się w tabeli 2.

Tabela 2. Motywy podejmowania działalności gospodarczej w 2003 r.

Motywy	Procent wskazań*
Samodzielność	37,9
Uzyskanie większych dochodów i poprawa statusu materialnego	30,8
Bezrobocie i perspektywa bezrobocia	16,0
Popyt na rynku lokalnym	3,2
Tradycje rodzinne	2,6
Odpowiedź na hasło pierwszych władz niekomunistycznych „Bierzcie sprawy w swoje ręce”	2,6
Sytuacja polityczna	1,3
Chęć pracy w zawodzie	1,3
Chęć zatrudnienia siebie i rodziny	1,3
Możliwość zainwestowania kapitału	1,3
Wymóg dotychczasowego pracodawcy	1,3
Możliwość współpracy z firmą zagraniczną	0,6

* Możliwość udzielania wielu odpowiedzi.

Źródło: T. Łuczka, *Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* [w:] *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, T. Łuczka (red.), Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007, s. 31.

W kolejnych latach badania na ten temat przeprowadzili również M. Szarucki i J. Kuczowiec³¹. Ich wyniki nie odbiegają jednak od wcześniejszych ustaleń.

Przedsiębiorczość z konieczności nie przynosi aż tak dobrych efektów, jak ta podejmowana z chęci wykorzystania szansy, cechuje się niższym wskaźnikiem przetrwania oraz niższym potencjałem wzrostu. Silne oddziaływanie czynników wymuszających zachowania przedsiębiorcze odpowiada w dużym stopniu za niską jakość przedsięwzięć gospodarczych w Polsce³².

³⁰ *Eadem*, *Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* [w:] *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, T. Łuczka (red.), Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007, s. 31.

³¹ J. Kuczowiec, *Źródła przedsiębiorczości – pochodzenie przedsiębiorców i przyczyny podejmowania działalności gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2006, nr 427; M. Szarucki, *Motywy przedsiębiorczości w Polsce i Szwecji*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2007, nr 10.

³² K. Baćlowski, M. Koczerga, P. Zbierowski, *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004*, *op. cit.*, s. 17.

W 2012 r. wskaźnik TEA wyniósł w Polsce 9,4% i należy odnotować poprawę ogólnego poziomu przedsiębiorczości w stosunku do 2011 r. (9,0%) oraz 2004 r. (8,8%). Niemniej z konieczności podejmowanych jest w Polsce 40,7% przedsięwzięć, a z chęci wykorzystania szansy jedynie 30,1%³³. Ta struktura przedsiębiorczości nie dość, że jest gorsza niż ta, która była w 2004 r. w Polsce, to sytuuje jednocześnie nasz kraj wśród krajów o bardzo niekorzystnej strukturze motywacji podejmowania przedsięwzięć gospodarczych. W 2012 r. przewaga konieczności nad szansą występowała jeszcze tylko w Bośni i Hercegowinie, Macedonii oraz Rosji³⁴.

Pomimo niekorzystnej struktury motywacji podejmowania przedsięwzięć gospodarczych ogólny klimat w porównaniu z 2004 r. poprawił się (tabela 3).

Tabela 3. Percepcja przedsiębiorczości w Polsce w 2004 i 2012 r. (w %)

Wyszczególnienie	Dążenie do równości standardu życia	Przedsiębiorczość jako dobra ścieżka kariery	Wysoki status przedsiębiorczości	Przedsiębiorczość w mediach
2004	65,9	57,9	53,2	33,0
2012	68,9	67,9	57,1	56,3

Źródło: na podstawie raportów GEM dla lat 2004 i 2012.

Najbardziej poprawiło się postrzeganie przedsiębiorczości jako dobrej ścieżki kariery, a także odbiór przedsiębiorczości w mediach. Status społeczny przedsiębiorcy też uległ poprawie, ale porównując z innymi krajami biorącymi udział w tych badaniach, Polska wypada nie najlepiej. Wynik 57,1% daje nam czwarte miejsce od końca spośród badanych krajów europejskich i USA. Najwyższy status odnotowano w Finlandii (83%) i Irlandii (81%), a najniższy w Chorwacji (42%)³⁵.

Polska zaliczana do krajów zorientowanych na efektywność, biorąc pod uwagę poziom wskaźnika TEA (9,4% w 2012 r.) na tle innych badanych krajów z tej grupy, wypada znacznie poniżej średniej, która wynosi 13,1%. Najwyższą wartość wskaźnika TEA odnotowano w Estonii (14,3%), a najniższą we Włoszech i Rosji (po 4,3%)³⁶.

³³ Wartości nie sumują się do 100%, gdyż nie podano odsetka osób o motywacji mieszanej.

³⁴ M. Bratnicki, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zbierowski, *Raport z badania, op. cit.*, s. 22.

³⁵ *Ibidem*, s. 16.

³⁶ *Ibidem*, s. 19.

Podsumowanie

Zagadnienie przedsiębiorczości od wielu już lat jest w kręgu społeczniego zainteresowania. Jak zostało to wskazane, pod tym pojęciem mogą być ukryte różne definicje. Można doszukać się w nich elementów wspólnych, jednak w zależności od dziedziny nauki akcenty w rozumieniu przedsiębiorczości rozkładane są gdzie indziej. Biorąc pod uwagę zapotrzebowanie na szacowanie poziomu przedsiębiorczości, wspomniane definicje uległy pewnemu ujednoczeniu. Tworzone na ich podstawie miary najczęściej uwzględniają odniesienia do zakładania działalności gospodarczej, sektora MSP, cech osobowych przedsiębiorcy czy pracy na własny rachunek. Jednym z bardziej kompleksowych projektów badawczych podejmującym tę problematykę jest projekt Global Entrepreneurship Monitor.

Wyniki badań GEM nie w pełni są zgodne z powszechnym w Polsce wyobrażeniem, że poziom przedsiębiorczości w naszym kraju jest wysoki. Należy jednak odnotować pewien progres, który wykonaliśmy w ostrzeganiu przedsiębiorczości i w jej ogólnym poziomie od czasu wejścia do struktur Unii Europejskiej, tj. od 2004 r. W turbulentnym otoczeniu i nie zawsze sprzyjających okolicznościach do zakładania i rozwoju działalności gospodarczej możemy dostrzec jednak pozytywne symptomy. Nie oznacza to jednak, że przed Polską nie ma nadal wielu wyzwań. Poprawa wskaźników bezwzględnych nie oznacza wcale, że inne społeczności nie wykonały w tej dziedzinie kroku naprzód. Martwi duża skala podejmowania działalności gospodarczej w Polsce z konieczności. Przewaga odsetka osób decydujących się na założenie przedsiębiorstwa z konieczności może być wynikiem pogorszenia koniunktury gospodarczej w ostatnim czasie. Przedsiębiorstwa tworzone na podstawie takiej motywacji mają tendencję do mniejszych ambicji rozwojowych. Niski społeczny status przedsiębiorcy w Polsce, a także wspomniana niekorzystna struktura motywacji podejmowania przedsięwzięć gospodarczych powodują, że narażeni jesteśmy w przyszłości na ryzyko spadającej dynamiki tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw. Wydaje się, że powinniśmy wzmocnić wysiłki w celu podniesienia społecznego statusu przedsiębiorcy. W tym zakresie duża część pracy do wykonania należy do osób publicznych wypowiadających się w mediach, w tym dziennikarzy. Tego rodzaju wsparcie przedsiębiorczości nie wymaga nakładów finansowych, a jedynie zrozumienia istoty problemu.

Bibliografia

- Bačlawski K., Koczerga M., Zbierowski P., *Studium przedsiębiorczości w Polsce w roku 2004. Raport GEM Polska*, Fundacja Edukacyjna Bachalski, Poznań 2005.
- Bagiński J., Kłosowski D., *Przedsiębiorczość i sposoby jej pomiaru*, „Problemy Jakości” 2003, nr 10.
- Blanchflower D., Oswald A., *Measuring Latent Entrepreneurship Across Nations*, <http://www.dartmouth.edu/~blnchflr/papers/EntrepLeague.pdf>.
- Bławat F., *Przedsiębiorca w teorii przedsiębiorczości i praktyce małych firm*, Gdańskie Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk 2003.
- Bratnicki M., Węclawska D., Tarnawa A., Zbierowski P., *Raport z badania Global Entrepreneurship Monitor – Polska 2012*, PARP, Warszawa 2013.
- Bratnicki M., Zabierowski P., Kozłowski R., *Czynniki wpływające na kształtowanie przedsiębiorczości w kontekście badań Global Entrepreneurship Monitor [w:] Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski (red.), Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2007.
- Brdulak J., Jakubik P., *Instytucjonalne i kulturowe uwarunkowania przedsiębiorczości [w:] Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, K. Kuciński (red.), Difin, Warszawa 2010.
- Desai S., *Measuring Entrepreneurship in Developing Countries*, „UNU-Wider Research Paper” 2009, nr 10.
- Dollinger J.M., *Entrepreneurship Strategies and Resources*, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey 1999.
- Duraj J., Papiernik-Wojdera M., *Przedsiębiorczość i innowacyjność*, Difin, Warszawa 2010.
- Gołębiowski G., *Przedsiębiorczość a czynniki społeczno-kulturowe*, „Problemy Zarządzania” 2008, nr 2.
- Gołębiowski G., *Znaczenie polityki finansowej i czynników społeczno-kulturowych dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, seria „Monografie i Opracowania” nr 565, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2009.
- Janczewski J., *Kryteria i miary przedsiębiorczości w małej firmie [w:] Przedsiębiorczość a współczesne wyzwania cywilizacyjne*, T. Rachwał, Z. Ziolo (red.), seria „Przedsiębiorczość – Edukacja” nr 1, Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Instytutu Geografii Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie, Wydawnictwo „MiWa”, Kraków 2005.
- Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości – szanse i zagrożenia*, K. Jaremczuk (red.), Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. S. Tarnowskiego, Tarnobrzeg 2003.

- Kapusta F., *Przedsiębiorczość. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Forum Naukowe, Poznań–Wrocław 2006.
- Khalil E., *Entrepreneurship and Economic Theory*, „MPRA Paper” 2006, nr 501.
- Kuczowiec J., *Źródła przedsiębiorczości – pochodzenie przedsiębiorców i przyczyny podejmowania działalności gospodarczej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2006, nr 427.
- Łuczka T., *Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* [w:] *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Szkice o współczesnej przedsiębiorczości*, T. Łuczka (red.), Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań 2007.
- Mikołajczyk B., Piotrowska-Marczak K., *Ewolucja przedsiębiorczości a małe i średnie przedsiębiorstwa* [w:] *Konkurencyjność przedsiębiorstw w świetle strategii lizbońskiej*, J. Bieliński (red.), CeDeWu, Warszawa 2005.
- Raczyk A., *Metody badania przedsiębiorczości oparte na rejestrze podmiotów gospodarki narodowej* [w:] *Rola przedsiębiorczości w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*, T. Rachwał, Z. Ziolo (red.), seria „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 5, Nowa-Era, Warszawa–Kraków 2009.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011–2012*, A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota (red.), PARP, Warszawa 2013.
- Szarucki M., *Motywy przedsiębiorczości w Polsce i Szwecji*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2007, nr 10.
- Walczak W., *Miary i kryteria oceny przedsiębiorczości*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2010, nr 3.